

Asia: VN/27452/2020-OM-548

Julkisuuslain salassapitoperusteiden uudistustarpeiden kartoitus

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat mielestänne nykyisten julkisuuslain 24 §:n salassapitoperusteiden kehittämistarpeet? Puuttuuko nykyisistä salassapitosäännöksistä jotain olennaista? Kuvailkaa ja perustelkaa kehittämistarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Tehy esittää huolensa julkisuuslain 16 § uudeksi 5 momenttiin esitetystä viranomaisen oikeudesta jättää julkinen tieto antamatta kansalaiselle. Esitetyllä 16 § 5 momentilla on merkitys asiakirjan julkisuuden toteutumiseen, eli 24 §:ssä salassapitoperusteilla säädettyyn asiaan.

Lain 16 § 5 momentiksi esitetään säännöstä, jonka mukaan viranomainen voisi kieltäytyä julkisen tiedon luovuttamisesta, kun sen antaminen edellyttäisi viranomaiselta lain tarkoitus huomioiden ilmeisen kohtuuttomia toimia. Säännös koskisi tietojen julkisuutta yleisesti. Muun ohella se rajoittaisi myös julkisen sektorin henkilöstön tiedonsaantioikeutta työnantajansa toiminnasta siltäkin osin, kun tiedot ovat julkisuuslain mukaan julkisia kaikille kansalaisille.

Säännöksen tarpeellisuus on perusteltu tässä ja aiemmassa valmistelussa heikosti. Asiassa ei ole tuotu esiin tilanteita, joissa tietopyyntöjä olisi esitetty viranomaiselle muussa kuin julkisuuslain mukaisissa tarkoituksissa. Ei ole esitetty tietopyynnöistä aiheutuneen merkittävää hallinnollista taakkaa viranomaisille. On harkittava tarkoin, onko tämä esitetty säännös välttämätön ja oikeasuhtainen keino rajoittaa kansalaisten julkiseen tietoon pääsyä.

Tehy kiinnittää huomiota siihen, että jo nyt osa viranomaisista on hallinto-oikeuksien ratkaisukäytännöstä havaittavasti soveltanut julkisuuslain salassapitosäännöksiä oikeudellisesti kestävämmällä tavalla. Tietoa on salattu, vaikka sitä ei olisi pitänyt tehdä. Lakia ei tule kehittää tavalla, jossa tällainen viranomaistoiminta mahdollistetaan yhä useammin eri perustein, koska se on julkisuuslain peruslähtökohtien vastaista.

Nyt viranomaiselle esitetään lakiin harkintavaltaa siitä, millä tarkoituksella pyyntö julkisen tiedon luovuttamiseksi on esitetty tai mikä on lain tarkoitus huomioiden asiallista. Viranomaisella ei ole edellytyksiä arvioida pyynnön tarkoituksella, etenkin kun pyyntöä ei lain mukaan tarvitse perustella. Viranomaisella ei voi tietää sitä, missä tarkoituksessa pyytävä tietoa pyytää tai miksi pyytävä katsoo lain mukaisen julkisuuden pyynnön kyseisessä tapauksessa tärkeäksi itselleen.

Säännöksen mukaan kohtuuttomuudessa olisi kyse kohtuuttomuudesta viranomaiselle, mm. hallinnollisen työn määrän osalta. Tehy katsoo, että kansalaisen oikeus julkiseen viranomaistietoon ei voi olla riippuvaista siitä, miten työlääksi viranomaisella katsoo pyynnön toteuttamisen itselleen. Jos tällainen peruste hyväksyttäisiin, vaarantuisi kansalaisten oikeus julkisiin asiakirjoihin etenkin osittain julkisia ja osittain salaisia tietoja sisältävien asiakirjojen osalta, koska niiden osalta pyynnön toteuttaminen edellyttäisi enemmän hallinnollista työtä kuin kokonaan julkisten asiakirjojen kohdalla. Pynnön toteuttamisen kohtuullisuus olisi muutoinkin tilanne- ja viranomaissidonnaista, ja tuohon arvioon voisi vaikuttaa myös itse pyynnön toteuttamisen ulkopuoliset tekijät, kuten saman viranomaisen muu työn määrä pyynnön ajankohtana. Tätä ei voi pitää asianmukaisena sääntelynä julkisuuslain tavoitteet huomioiden.

Lain 16 § 5 momenttiin esitetään menettelyä asian saattamisesta viranomaisen ratkaistavaksi, jolla on tarkoitus turvata kieltävän päätöksen saaneen tahon oikeusturvaa. Yksin valituskelpoisen päätöksen saamisen oikeus, joka on muutoinkin selvä oikeus kielteisen hallintopäätöksen tapauksessa, ei ole riittävä todellisen oikeussuojan tae kansalaiselle ottaen huomioon hallinto-oikeusprosessiin liittyvät oikeudenkäyntimaksut ja oikeudenkäyntikuluriskit. Etenkin vähävaraisten ja oikeudellista apua asiassaan tarvitsevien kansalaisten oikeussuojakeinona tämä on riittämätön oikeussuojajärjestely, huomioiden etenkin, että kyse on oikeudesta täysin julkiseen tietoon.

Tehy katsoo, että näistä syistä lakiin ei tule säätää esitettyä 16 § 5 momentin säännöstä. Jos säännös kuitenkin säädetään, on se joka tapauksessa säädettävä esitettyyn nähden muutettuna niin, että kieltäytymiselle on säännöstekstissä olennaisesti nyt esitettyä tiukemmat perusteet.

Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisu 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), millaisia muutoksia tämä edellyttäisi salassapitoperusteisiin? Kuvaile ja perustele muutostarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

-

Oletteko tunnistaneet tietojen tai asiakirjojen salassapitoa koskevaa erityislainsäädäntöä, joka on ristiriidassa julkisuuslain salassapitosäännösten kanssa? Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisu 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), aiheutuisiko soveltamisalan muutoksesta konkreettisia ristiriitoja nykyisen erityislainsäädännön kanssa tai tarvetta tarkentaa erityislainsäädäntöä?

-

Pehkonen Jarkko
Tehy ry